

prof. dr hab. Mariusz Mielczarek
Instytut Archeologii i Etnologii PAN
Ośrodek w Łodzi

Recenzja

pracy doktorskiej Viacheslava Gerasimova,

Podvodnye arkeologicheskie ob"ekty Kryma. Problemy metodov issledovani i klassifikatsii,

Warszawa 2023, ss. 790

Ogromna, militarna i gospodarcza rola Krymu w starożytności (i nie tylko) powoduje, że pojawienie się nowego opracowania dotyczącego tego regionu, szczególnie pracy kompleksowo prezentujących konkretne zagadnienie, natychmiast zwraca uwagę. Do takich prac zaliczyć należy ocenianą rozprawę doktorską, składającą się właściwie z dwóch części. Pierwsza z nich, którą określić można jako opisową, to historia badań, ich metody oraz dane o efektach wykonanych prac. Część druga, będąca w moim przekonaniu najważniejszym osiągnięciem Doktoranta, to katalog podwodnych „stanowisk” Krymu. Praca skupiona na dobie antycznej, zawiera również szereg danych, istotnych danych, na temat stanowisk o późniejszym datowaniu. Już na wstępie Autor zaznaczył, że główny cel Jego działań to stworzenie klasyfikacji obiektów archeologicznych, które są pod wodą. Zebrane dane wykorzystano w pracy jako podstawę rozważań, z uwzględnieniem wpływu środowiska na stan zachowania obiektu. Przedstawione w pracy studia obejmują materiały od epoki brązu po wiek XVIII. Praca, zgodnie z założeniami podanymi na wstępie, zawiera dane na temat metod wykorzystywanych w pracach pod wodą oraz ich dokumentacji.

Wartość zaprezentowanych studiów bez wątpienia podnosi doświadczenie Viacheslava. Gerasimova (co zaznaczono już na wstępie rozprawy), który uczestniczył, kierował podwodnymi pracami archeologicznymi, zgodnie z Jego zainteresowaniami, we wskazanym w tytule rozprawy regionie. Opisane zostały, co należy wysoko ocenić, metody pracy pod wodą. W konsekwencji, zgodnie z założeniem stworzony został wykaz metod zastosowanych na stanowiskach podwodnych Morza Czarnego (wraz z Morzem Azowskim)..

Przy przedstawionych założeniach naturalne wydaje się to, że do historii studiów nad materiałem źródłowym wykorzystanym w pracy, sięgnięto do materiałów archiwalnych.

Nie zaskakuje, że sięgnięto do tekstów antycznych. Działanie takie jest godne podkreślenia. Zaskakuje jednak nieco sposób podania danych na temat dzieł autorów antycznych – nie podano, co zastanawia, miejsca i czasu edycji, z której korzystano – tłumaczenie, czy tekst oryginalny. Nie można jednak nie zauważyć, że sięgnięto również po teksty powstałe w wiekach średnich, z podkreśleniem znaczenia ówczesnych map..

Ciekawie zaprezentowano historię badań. W tej części pracy zwraca uwagę opinia, z którą uznać należy za słuszną, że wielość ekspedycji badawczych („dawniej i dziś”) wpłynęła negatywnie na tworzenie mapy podwodnych stanowisk archeologicznych. Ma Autor racje, przynajmniej w moim przekonaniu, że pierwszy etap historii badań zamknąć należy pomiędzy końcem XIX wieku i pierwszą połową XX stulecia. W opinii Autora, moim zdaniem słusznej, szczególną uwagę skierować trzeba na lata 1930,-te, kiedy to badano regiony Chersonezu, Teodozji, Pantikapajonu.

Zwrócono też w pracy uwagę na czynniki przyrodnicze szelfu czarnomorskiego mającego wpływ na stan zachowania obiektów archeologicznych.

Jako drugi etap w historii badań podwodnych wskazał Autor lata 1930-1980. Wyraźnie podkreślił też, co należy zaznaczyć, że lata 1970-te i 1980-te to czas formowania

ukraińskiej szkoły badan podwodnych. Bardzo cenne, moim zdaniem, jest zaprezentowanie przez Autora dysertacji wykazu ekspedycji prowadzących badania podwodne – zaskoczyła mnie tak znaczna ilość ekspedycji – pokazanie tego zestawienia to bardzo dobry krok, pozwalający na ocenę realizowanych badań.

Na kolejnych stronach Autor ponownie odniósł się do źródeł pisanych – zabrakło mi tu dyskusji nad pochodzeniem wiedzy przywołanych autorów antycznych, także tych „późnoantycznych”.

Powyższa uwaga nie zmienia mojej wysokiej oceny pracy, tym bardziej, iż w tej części pracy wyraźnie widać doświadczenie Autora studium.

Rozdział II dysertacji otrzymał tytuł „Metody podwodnych badań archeologicznych”. Widać tu znaczące efekty prac Autora – co do tego nie ma wątpliwości. Jest to bez wątpienia ciekawa część pracy. Mając doświadczenie w prowadzeniu archeologicznych badań podwodnych V. Gerasimov zainicjował prezentację metod badawczych od oceny możliwości wizualnej; wskazano „do głębokości 1 m”. Stwierdzenie to, w moim przekonaniu potwierdza doświadczenia Doktoranta. Dalej padają informacje na temat badań Panskoe I i Panskoe IV, z uwzględnieniem zestawienia podjętego materiału archeologicznego. Szersze są oceny badan „pasami”. Nie można w ocenie pracy nie wspomnieć, że w tej jej części ponownie poinformowano o istotnych poczynaniach doktoranta.

Przywoływanie w pracy własnych działań doktoranta, potwierdza, po raz kolejny, iż jego ocena poczynąń innych badaczy ma szeroką podstawę. Zaskoczyła mnie informacja o wykorzystaniu pod wodą wykrywaczy metalu (ponownie własne doświadczenie Autora).. Odwołania do własnych doświadczeń to, co już podkreślałem, znaczący plus pracy. Nie zapomniano też o wykorzystaniu georadaru, którym posługiwano się w szelfie Krymu od lat 1970-tych. Nie dziwi więc stwierdzenie Autora podane na s. 73, że w szelfie Krymu od lat

70-ty wykorzystano niemal wszystkie dostępne metody badań (określono przy tym wykorzystanie fotografii podwodnej).

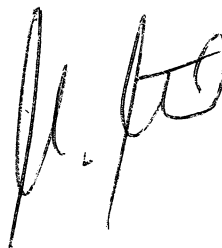
Podobnie jak zaprezentowane oceny rozdziałów I i II należy odnieść się do treści rozdziału III „Podwodne obiekty Krymu”. Klasyfikując obiekty podwodne Krymu podkreślił Autor, że mamy tu do czynienia z licznymi, różnymi kategoriami znalezisk. Stworzono katalog podwodnych archeologicznych obiektów Krymu. To niewątpliwie poważne osiągnięcie, tym bardziej, że Autor odwołał się do wyników prac starszych, lat 1937-ych. W tej sytuacji możliwe stało się kompleksowe opracowanie dostępnego, licznego sklasyfikowanego materiału. Jak to określił Autor, można było stworzyć Katalog Podwodnych „obektów” Krymu, wydzielając 7 grup, odnoszących się do położenia obiektów. Sięgnięto do epoki brązu, kończąc na wieku XVIII (czas wojny rosyjsko-tureckiej). To bez wątpienia wyjątkowe osiągnięcie.

Podobne działania, a co ważniejsze, podobne, istotne rezultaty osiągnięte zostały do szelfu północno-zachodniego brzegu Krymu, gdzie natrafiono na fragmenty średniowiecznych naczyń. Uwaga to cenna, bowiem potwierdza, że Autor nie preferował „archeologii klasycznej”, dla której Krym ma szczególne znaczenie, zważywszy chociażby dzieje królestwa bosporańskiego; także jego kontakty ze światem (przypominają kwestie malowideł z Numphajonu, i rzeczywiste związki z Egiptem, poświadczone przez materiał epigraficzny). Nie sposób nie zauważyć treści podsumowań ustaleń Autora zaprezentowanych na s. 184-186. Nie można też nie docenić prac Autora, chociażby odnosząc się do rozdziału IV, „Kategorie podwodnych archeologicznych obiektów Krymu”.

Ocenione wyżej poczynania Doktoranta to właściwie wprowadzenie do najważniejszej, moim zdaniem, partii rozprawy doktorskiej – katalogu znalezisk.

Zaprezentowany Katalog, to prezentacja 99 stanowisk związanych z Krymem, opisanych poczynając od północnego zachodu Półwyspu. Jest to erudycyjne, kompleksowe, oparte na szerokim materiale i „osobistej” ocenie staranne opisanie obiektów (stanowisk). Prezentacje są pełne, opatrzone dokumentacją rysunkową i fotograficzną. To najważniejsza, oryginalna część rozprawy doktorskiej. Wnosi ona wiele nowego do wiedzy na temat ukrytych pod wodą obiektów i innych materiałów archeologicznych, Ta część pracy doktorskiej zasługuje na wyróżnienie,

Podsumowując, z pełnym przekonaniem stwierdzam, że praca Vjacheslava Gerasimova spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie Go do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in black ink, consisting of several stylized, overlapping loops and lines, positioned in the lower right quadrant of the page.